

ACTUS TRAGICUS

BWV 106

GOTTES ZEIT IST DIE ALLERBESTE ZEIT

LUTHERS BACH ENSEMBLE

.....
LEEUWARDEN

ZA 24 jan 20:15

Grote kerk

Mede mogelijk gemaakt door:

LDF Luthers Diaconessenhuis fonds

Meindertsma
Sybenga
Stichting

Pollema-Tromp
STICHTING

Gemeente Leeuwarden

 Appassionata

 GROTE KERK
Leeuwarden

Programma

Du aber, Daniel, gehe hin (TWV 4-17)

1. Sonata
2. Koor
3. Recitatief
4. Aria
5. Recitatief
6. Aria
7. Recitatief
8. Koor

Pièces de viole in D grote terts

1. Zonder tempo-aanduiding
2. Courante
3. Sarabande

Motet Komm, Jesu, komm (BWV 229)

Gottes Zeit ist die allerbeste Zeit (BWV 106)

1. Sontina
2. Koor
3. Koor
4. Koor
5. Arioso
6. Arioso
7. Koor en sopraan
8. Aria
9. Aria
10. Koraal en Arioso
11. Koor
12. Koor

Georg Philipp Telemann (1681 – 1767)

Antoine Forqueray (1672 - 1745)

Johann Sebastian Bach (1658 – 1750)

Voorwoord

Beste concertbezoeker

Met *Actus Tragicus* – de bijnaam voor Johann Sebastian Bachs cantate *Gottes Zeit ist die allerbeste Zeit* (BWV 106) – betreden we een uitzonderlijke muzikale en geestelijke wereld. Bach schreef dit werk vermoedelijk op zeer jonge leeftijd, maar het getuigt al van een opmerkelijke rijpheid, diepte en innerlijke rust. Het is muziek die niet wil imponeren, maar wil verstaan, troosten en verbinden.

Centraal staat het thema van tijd en vergankelijkheid: het menselijke leven, eindig en kwetsbaar, geplaatst tegenover Gods tijd, die alles overstijgt. Bach verweeft Bijbelteksten en koralen tot een subtiel dramaturgisch geheel, waarin oudtestamentische ernst en nieuwtestamentische hoop elkaar in balans houden. De dood wordt niet als een einde voorgesteld, maar als een overgang – een moment van overgave en vertrouwen.

De instrumentatie draagt wezenlijk bij aan de intieme sfeer van het werk. Met blokfluiten, viola da gamba en een kleine bezetting ontstaat een transparant klankbeeld, bijna kamermuzikaal, waarin elke stem betekenis krijgt. Stilte en verstillings zijn hier net zo belangrijk als klank.

In een tijd waarin tempo en vooruitgang vaak de maat bepalen, nodigt *Actus Tragicus* ons uit tot vertraging en reflectie. Deze muziek vraagt niet om afstandelijke bewondering, maar om aandachtig luisteren – en misschien zelfs om innerlijke stilte. Wij hopen dat dit werk u raakt, en dat het ruimte biedt voor bezinning, troost en schoonheid.

Erik Verbeek

Zakelijk leider Luthers Bach Ensemble

Toelichting

Philipp Telemann (1681 – 1767), studeerde in Leipzig (1701 - 1705), waarbij hij ook als organist en operadirecteur fungeerde, voordat hij vertrok naar Frankfurt (1712) en later Hamburg (1721), waar hij tot zijn dood werkzaam bleef als muziekdirecteur. Hij gold in zijn tijd als de grootste Duitse componist.

Zijn Trauer-kantate *Du aber, Daniel, gehe hin* (TWV 4-17) kennen wij alleen van een kopie uit 1757. Ze is ongetwijfeld in opdracht gecomponeerd voor een rouwdienst van een plaatselijke man van aanzien of hoogwaardigheidsbekleder, genaamd Daniel ('*du gottgeliebter Daniel*', deel 7). De cantate wordt wel vergeleken met Bachs ACTUS TRAGICUS *Gottes Zeit ist die allerbeste Zeit* (BWV 106) van 1707 (en dus niet met diens veel later (1727) ontstane TRAUERODE *Laß, Fürstin, laß noch einen Strahl*, BWV 198). Telemanns gebruik van blokfluiten (zoals in Bachs BWV 106) en andere stilistische kenmerken suggereren dat we hier met een relatief jeugdwerk te doen hebben, gezien zijn 'moderne' recitatieven en da-capoaria's (die in BWV 106 nog ontbreken) van iets latere datum.

Vanwege hun gemeenschappelijke bestemming, een rouwplechtigheid, spelen in alle drie voornoemde composities twee viole da gamba, naar gewoonten van de tijd. Telemanns cantate heeft daarnaast vier - ongetwijfeld enkelvoudig bezette - vocale partijen benevens een blokfluit, een viool en een hobo en een zwaar bezette continuogroep (orgel, cello, violone, fagot).

Aansluitend bij de oudtestamentische bijbeltekst (Daniël 12:13) die de profeet Daniel verzekert dat hij gerustgesteld kan sterven omdat hem dat dichterbij de eeuwigheid brengt, behandelt de cantate de toenmaals karakteristieke wereld-afwijzende *Todessehnsucht*: de gedachte dat de dood alle aardse lijden beëindigt en daarom als een onschuldige slaap kan worden verwelkomd.

En wanneer het over de dood gaat zijn strijkerspizzicati en korte blazersakkoorden nooit veraf, als uitbeelding van het schelle geklepel van doodsklokken (*Leichenglocken*) en symbolen voor het wegtikken van de tijd en een stagnerend levensritme; u hoort ze in de sopraanaria en het slotkoor.

De onbekende tekstdichter liet zich voor het bas-arioso inspireren door een lied uit 1653 van Johann Franck (*O Tod, du Schlafes Bruder*) dat men zich uit de Kreuzstabcantate (BWV 56) kan herinneren. Het slotkoor, een wiegelied op de tekst *Schlaft wohl*, doet natuurlijk denken aan het slotkoor van Bachs JOHANNES-PASSION, *Ruht wohl*, van een jaar of vijftien later.

De oudste bron voor Bachs cantate 106 is een lang na zijn dood vervaardigde kopie (1768) waarop reeds de benaming *Actus Tragicus* voorkomt, een benaming die, gezien het opgewekte slot van de cantate, de lading niet geheel dekt. Het is onmiskenbaar één van de vroegste cantates die we van Bach kennen, op stilistische gronden als ouder te beschouwen dan BWV 4 en BWV 131 die te Mühlhausen ontstonden, waar Bach van 1707-1708 organist was aan de Blasiuskerk.

BWV 106 is zeker geschreven voor een rouwplechtigheid, maar wij weten niet voor wie. Op grond van het romantische idee dat geslaagde composities wel moeten berusten op ingrijpende gebeurtenissen in het persoonlijke leven van de componist, wordt de aanleiding wel gezocht in het overlijden van Bachs oom (van moederszijde) Tobias Lämmerhirt, die op 10 augustus 1707 stierf en Bach vijftig gulden naliet voor zijn aanstaande huwelijk met Maria Barbara. Waarschijnlijker aanleiding zijn de rouwdienst voor Dorothea Eilmar (3 juni 1708), echtgenote van de pastor van de Marienkirche, met wie Bach op goede voet verkeerde, of de begrafenis van Mühlhausens regerend burgemeester Adolph Strecker (16 september 1708), voor wiens aantreden Bach op 4 februari 1708 Cantate 71, *Gott ist mein König*, uitvoerde.

Bach componeert hier nog geheel volgens het destijds al uit de mode gerakende zeventiende-eeuwse cantatemodel: teksten ontleend aan bijbel of koralen en muzikaal gevormd naar de motetmethode: 'elke frase zijn eigen muziekje'. Dus nog geen vrij gedichte teksten, geen recitatieven en *da-capo*aria's naar Italiaans operamodel (hoewel de introductie daarvan reeds in 1700 door Neumeister werd bepleit) en ook nog niet eindigend met de karakteristieke vierstemmige koraalzettingen. Binnen de grenzen van dit model componeert de 22-jarige Bach met een ongeëvenaarde beheersing van het genre en een ongebreidelde creativiteit zijn eerste vier of vijf cantates, die niet gezien moeten worden als onvolmaakte opstapjes naar het eigenlijke, latere werk, maar als een onovertroffen afronding van een voorbijgaand genre, dat Bach - moeten we zeggen 'helaas'? - achter zich liet toen hij, de tijdgeest volgend, in zijn Weimarer periode het moderne cantatemodel adopteerde. Albert Schweitzer verzuchtte ooit graag tweehonderd moderne cantates te willen offeren voor honderd ouderwetse, en dan is het vooral de levendige afwisseling van de vele korte, niet streng gedefinieerde muzikale vormen (en de laat-Romantiek) die hij verkiest boven de veel minder dramatische, ordelijke en voorspelbare opeenvolging van een beperkt aantal strakke vormen als aria's en recitatieven in de latere cantates. De grote Bachdeskundige Alfred Dürr (1918-2011), die aan BWV 106 tweemaal zoveel pagina's besteedt als aan andere cantates, beschouwt Bachs latere werk als hooguit rijper, maar niet diepzinniger dan BWV 106.

De tekst van BWV 106 bestaat voornamelijk uit bijbelteksten. Ze worden met zo weinig vrije teksten gecombineerd dat er waarschijnlijk geen tekstdichter aan te pas is gekomen; Bach kan ze zelf hebben gecompileerd, temeer daar alle teksten, inclusief de verwijzingen naar koralen, zijn terug te vinden in een populaire *Christliche Bet-Schule* (Leipzig, 1668) van de theoloog Johannes Olearius (1611-1684), wiens bijbelcommentaren Bach ook gebruikte. Alleen de titel (en eerste regel) *Gottes Zeit ist die allerbeste Zeit* is nergens elders terug te vinden; die zou ook kunnen berusten op een aanwijzing van de overledene zelf.

De Neue Bachausgabe publiceert de cantate - tamelijk willekeurig, maar zoals in het handschrift aangetroffen - als bestaande uit vier delen (I-IV) die, zoals de delen van Bachs recentere cantates, door dikke dubbele maatstrepen van elkaar worden gescheiden. Maar de meeste van deze vier 'delen' bestaan, overeenkomstig het oude cantatemodel, uit diverse secties, die qua tekst, bezetting, maat en toonsoort van elkaar kunnen verschillen en, slechts gescheiden door een gewone dubbele maatstreek, direct in elkaar overgaan.

Groepering van de secties toont de volgende symmetrische structuur:

Sonatina { koor - 2 aria's - koor - 2 aria's - koor }

Deze structuur maakt duidelijk dat het koor (7) het centrum van de cantate vormt; het is ook de inhoudelijke spil, want het behandelt de overgang van de *alte Bund*, het oudtestamentische verbond tussen het volk Israël en zijn strenge God (bereid u voor op de dood, secties 2-6), naar het nieuwtestamentische verbond van de liefdevolle, vergevingsgezinde God en zijn zoon Jezus Christus met diens volgelingen, ('bereid u voor op een eeuwig leven', secties 8-12). De overgang van een dood die men moet vrezen ('Sterbensangst') naar een dood die men moet verwelkomen ('Todesfreudigkeit') als een onschuldige slaap waaruit wij gewekt zullen worden in het paradijs. Als symbool voor het nieuwe verbond dienen in de laatste secties maar liefst drie à vier koraalmelodieën, als uitingen van de christelijke kerk.

De bezetting van de cantate is sober. Twee blokfluiten, twee viola's da gamba en een continuogroep (orgel, basviool) zorgen voor een gedekte klankkleur, passend bij een intieme rouwplechtigheid. Er zijn vier vocale solopartijen (in wat we nu 'aria's' zouden noemen) en waarschijnlijk heeft het koor uit niet meer dan deze vier zangers bestaan.

Tekst & vertaling

Du aber, Daniel, gehe hin TWV 4-17

Georg Philipp Telemann (1681 – 1767)

Libretto: Anoniem

1. Sonata

2. Koor

Du aber, Daniel, gehe hin,
bis das Ende komme und ruhe,
dass du aufstehest in deinem Teil
am Ende der Tage.

3. Recitatief (B):

Mit Freuden folgt die Seele
so einem lieblichen Befehle,
zumal, da auf der ganzen Welt nichts ist,
das ein rechtschaffner Christ
für seine Ruh und Glücke hält.
Mit Freuden greift sie zu,
wenn ihr der Tod die kalten Hände beut,
sie weiß, er bringt den müden Leib zur Ruh;
drum ist sie schon bereit,
der Welt aus diesem Leben
den Abschied ganz vernügt zu geben.

4. Aria (B):

Du Aufenthalt der blassen Sorgen,
verhasste Welt, zu guter Nacht.
(Recitativo)
Du bist ein ungestümes Meer,
das uns an keinem Hafen stellt,
ein Kerker, der uns hart gefangen hält,
ein Labyrinth,
wo man in seiner Not kein Ende findet,
ein Lazareth, wo man nur siech und krank,
ein wüster Ort, wo stets ein kläglicher Gesang
in die erschrocknen Ohren fällt.
(Arioso)
Komm, sanfter Tod, du Schlafes Bruder,
komm, löse meines Schiffleins Ruder
und führe meines Lebens Kahn
ans Land der guten Hoffnung an,
wo stete Ruh und Freude lacht.
(Recitativo)
Im Himmel ist der Sitz vollkommner Freuden,
wo Jesus selber will auf Rosen weiden,
und darauf geht mein Sinn,
drum fahre Welt und alles hin.

1. Sonata

2. Koor

Maar u, Daniel, ga het einde
maar met een gerust hart tegemoet,
u zal uw bestemming bereiken
aan het einde van de dagen.

3. Recitatief (B):

Met vreugde volgt de ziel
zo'n lieflijke opdracht,
vooral omdat er op de hele wereld niets bestaat
dat een rechtschapen christen
als zijn rust en zijn geluk kan beschouwen.
Met vreugde grijpt ze toe
als de dood zijn koude handen naar haar
uitstrekt, want ze weet dat hij het vermoeide
lichaam tot rust brengt;
daarom is ze nu al bereid vanuit dit leven
opgewekt afscheid van de wereld te nemen.

4. Aria (B):

Jij, verblijfplaats van bleke zorgen,
gehate wereld, welterusten.

Jij bent een onstuimige zee
die ons geen enkele haven biedt,
een kerker die ons streng gevangen houdt,
een labyrint
waar geen einde aan je nood komt,
een lazaret van louter wegwijnen en ziek zijn,
een woeste plek, waar je oren voortdurend
schrikken van klaaglijk gezang.

Kom, zoete dood, broer van de slaap,
kom, maak het roer van mijn scheepje los
en leid het bootje van mijn leven
naar het land van de goede hoop,
waar voortdurend rust en vreugde me
toelachen.

In de hemel heerst volmaakte vreugde,
Jezus wandelt daar zelf over rozen,
en daar zijn mijn gedachten op gericht,
dus verdwijn maar, wereld en alles wat daarbij
hoort.

6. Aria (S):

Brecht, ihr müden Augenlider,
sinket, ihr erstarrten Glieder,
denn so kommt mein Geist zur Ruh.
Kommt, ihr Engel, tragt die Seele
aus des Leibes Jammerhöhle
nach der Burg des Himmels zu.

7. Recitatief (B):

Dir ist, hochselger Mann,
dies Glück geschehen:
du gottgeliebter Daniel,
bist nun der Sterblichkeit entrissen,
dich lacht itzt stolze Ruhe an.
Dein Geist kann seinen Heiland sehen,
der dich anjetzt wird in die Arme schließen.
Zwar schauen wir mit Seufzen und mit
Sehnen
die schwarze Totenbahre an,
dieweil mit dir die Krone,
so uns hat bedeckt, geziert, beglückt,
ist in des Todes Staub gefallen.
Doch hemmet dieses unsre Tränen,
dass dich die Lebenskrone
vor Gottes hohem Throne
mit aller Pracht des Himmels schmückt.
Drum rufen wir dir noch bei deiner Ruh,
die halb gebrochnen Worte zu:

8. Koor

Schlaft wohl, ihr seligen Gebeine,
schlaft wohl,
bis euch der Heiland wieder weckt.
Müßt ihr gleich die Verwesung sehen,
bleibt dennoch euer Ruhm bestehen,
den weder Staub noch Moder deckt.

6. Aria (S):

Breek maar, vermoeide ogen,
zink maar neer, verstarde ledematen,
want zo komt mijn geest tot rust.
Kom maar, engelen, haal mijn ziel
weg uit het jammerhol van het lichaam
en breng haar naar de hemelburcht.

7. Recitatief (B):

Aan u heeft zich, welzalige man,
dat geluk voltrokken:
u, door God geliefde Daniel,
bent nu aan de sterfelijkheid onttrokken,
u lacht nu trotse rust toe.
Uw geest kan zijn Heiland zien,
die u nu in zijn armen zal sluiten.
Weliswaar kijken wij zuchtend en verlangend
naar de zwarte lijkbaar
omdat met u de kroon
die ons heeft bedekt, gesierd, blij gemaakt,
in het stof van de dood is gevallen.
Maar onze tranen stokken
doordat nu de levenskroon
u voor Gods hoge troon
tooit met alle pracht van de hemel.
Daarom roepen wij u, die al in rust bent,
toch nog de volgende half gebroken woorden
toe:

8. Koor

Slaap wel, zalig gebeente,
slaap wel,
totdat de Heiland je weer wekt.
Hoewel je tot ontbinding zult moeten overgaan,
blijft je roem bestaan,
want stof noch verrotting kunnen die bedekken.

Motet Komm, Jesu, komm BWV 229

Johann Sebastian Bach (1658 – 1750)

Libretto: Paul Thymich

Vers 1

Komm, Jesu, komm, mein Leib ist müde,
die Kraft verschwindt je mehr und mehr.
Ich sehne mich nach deinem Friede;
der saure Weg wird mir zu schwer.
Komm, komm, ich will mich dir ergeben;
du bist der rechte Weg, die Wahrheit und das
Leben.

Vers 2

Drum schließ ich mich in deine Hände
und sage, Welt, zu guter Nacht!
Eilt gleich mein Lebenslauf zu Ende,
ist doch der Geist wohl angebracht.
Er soll bei seinem Schöpfer schweben,
weil Jesus ist und bleibt
der wahre Weg zum Leben.

Vers 1

Kom, Jezus, kom, mijn lichaam is moe,
mijn kracht neemt steeds meer af.
Ik verlang naar uw vrede;
de moeizame weg wordt mij te zwaar.
Kom, kom, ik wil mij aan u overgeven;
u bent de juiste weg, de waarheid en het
leven.

Vers 2

Daarom berg ik mij in uw handen
en zeg: Wereld, goede nacht!
Ook al loopt mijn leven snel ten einde,
mijn geest blijft levend.
Die zal bij zijn schepper zweven,
omdat Jezus is en blijft
de ware weg naar het leven.

Gottes Zeit ist die allerbeste Zeit BWV 106

Johann Sebastian Bach (1658 – 1750)

Libretto: onbekend

1. Sonatina

2. Koor

Gottes Zeit ist die allerbeste Zeit.

3. Koor

»In ihm leben, weben und sind wir,«
solange er will.

4. Koor

In ihm sterben wir zur rechten Zeit,
wenn er will.

5. Arioso (T)

Ach, Herr, »lehre uns bedenken,
daß wir sterben müssen,
auf daß wir klug werden.«

6. Arioso (B)

»Bestelle dein Haus;
denn du wirst sterben
und nicht lebendig bleiben!«

7. Koor

»Es ist der alte Bund«:
Mensch, »du mußt sterben!«
(S)»Ja, komm, Herr Jesu, komm!«

8. Aria (A)

»In deine Hände befehl ich meinen Geist;
du hast mich erlöst, Herr, du getreuer Gott.«

9. Arioso (B)

»Heute wirst du mit mir im Paradies sein.«

10. Koraal (A) en Arioso (B)

Mit Fried und Freud ich fahr dahin
in Gottes Willen,
getrost ist mir mein Herz und Sinn,
sanft und stille,
wie Gott mir verheißen hat:
Der Tod ist mein Schlaf worden.

11. Koor

Glorie, Lob, Ehr und Herrlichkeit!
sei dir Gott, Vater und Sohn bereit,
dem Heiligen Geist mit Namen!
Die göttlich Kraft
macht uns sieghaft

12. Koor

Durch Jesum Christum, amen.

1. Sonatina

2. Koor

Gods tijd is de allerbeste tijd.

3. Koor

In hem leven, bewegen en zijn wij,
zolang hij wil.

4. Koor

In hem sterven wij op het juiste moment,
wanneer hij wil.

5. Arioso (T)

Ach Heer, leer ons bedenken
dat wij moeten sterven,
opdat wij wijs worden.

6. Arioso (B)

Stel orde op zaken;
want je zult sterven
en niet blijven leven.

7. Koor

Het is het oude verbond:
mens, je moet sterven!
Ja, kom, Heer Jezus, kom!

8. Aria (A)

In uw handen beveel ik mijn geest;
u hebt mij verlost, Heer, trouwe God.

9. Arioso (B)

Vandaag nog zul je met mij in het paradijs zijn.

10. Koraal (A) en Arioso (B)

In vrede en met vreugde ga ik heen
naar Gods wil,
getroost is mijn hart en mijn geest,
zacht en stil,
zoals God mij heeft beloofd:
de dood is mijn slaap geworden.

11. Koor

Mogen glorie, lof, eer en heerlijkheid
u God, Vader en Zoon worden toegebracht
en ook de Heilige Geest!
De goddelijke kracht
doet ons overwinnen.

12. Koor

Door Jezus Christus, amen.

Uitvoerenden

Luthers Bach Ensemble (kleinkoor, solisten & barokorest) o.l.v. Tymen Jan Bronda
Lucie Chartin (sopraan) | David van Laar (altus) | Olivier Kemler (tenor) | Joris van Baar (bas)

Solisten

Lucie Chartin
Sopraan

Van Tokio tot São Paulo stond de Frans-Nederlandse sopraan Lucie Chartin op de planken, geprezen om haar "onberispelijke coloraturen" (The Times) en "magnetische podiumcharisma" (The Sunday Times).

Ze trad op met onder meer het Rotterdams Philharmonisch Orkest, het Orkest van de Achttiende Eeuw, de Nederlandse Bachvereniging, het Nederlands Kamerorkest en het Antwerp Symphony Orchestra, onder leiding van dirigenten als Marc Albrecht, Shunske Sato, Václav Luks, Richard Egarr, Daniël Reuss en Yannick Nézet-Séguin.

Op het operatoneel zong ze rollen als Cleopatra (Giulio Cesare), Ophélie (Hamlet), de Koningin van de Nacht (Die Zauberflöte) en Katherina (Amadeus), bij onder meer Opera North, De Nationale Opera, Opéra de Metz, Het Nationale Theater en OPERA2DAY.

In 2020 verruilde ze het podiumleven voor een eigen ontwerp bureau en een peuter. Nu is ze terug op de Bühne — met meer artistieke vrijheid, minder bewijsdrang, en een flinke dosis dankbaarheid voor alle gezelschappen die haar opnieuw in de armen sluiten.

David van Laar

Countertenor

Countertenor David van Laar zong als solist bij ensembles als Vox Luminis, het Concertgebouworkest, De Nationale Opera, het Radio Filharmonisch Orkest, Phion, het Orkest van het Oosten, het Luthers Bach Ensemble, Musica Amphion, Berlin, Baroque, Barockorchester Le Chardon, Eik en Linde, Barokopera Amsterdam en The Northern Consort.

David zong in 2025 bij De Nationale Opera de rol van Fyodor in Mousorgski's Boris Godunov, met onder meer het Concertgebouworkest.

Hij was de altsolist bij het live uitgezonden NPO Radio 4 Kerstconcert onder leiding van Klaas Stok, met het Radio Filharmonisch Orkest en Consensus Vocalis. Ook soleerde hij met Barokopera Amsterdam in Frankrijk in 'Purcell Gala; William and Mary'. Een live-registratie van een concert met Vox Luminis werd uitgezonden op tv-zender France 3, waar hij soleerde in het Dixit Dominus van Händel.

Na een bachelor orgel studeerde David zang bij Hanneke de Wit aan het Prins Claus Conservatorium in Groningen (bachelor en master, beide cum Laude) en aan het Conservatorium van Amsterdam bij Xenia Meijer (master). Tegenwoordig wordt hij gecoacht door Margreet Honig.

David is als zang- en ensembledocent verbonden aan het Prins Claus Conservatorium te Groningen en geeft les aan de solisten van de Roden Girl Choristers.

Olivier Kemler

Tenor

De jonge Nederlandse tenor Olivier Kemler studeert aan het Prins Claus Conservatorium in Groningen, waar hij vierdejaars bachelor is bij de docenten Hanneke de Wit en Paul Triepels. Hij begon zijn zangcarrière op zevenjarige leeftijd bij het Roder Jongenskoor in Groningen. Tot zijn vijftiende zong hij als jongenssopraan, waarna hij na zijn stembreuk zijn tenorstem verder ontwikkelde. De tweede helft van zijn derde bachelorjaar studeerde hij aan de Hochschule für Musik und Tanz Köln, als onderdeel van een Erasmus-uitwisseling bij de Duitse tenor prof. Gideon Poppe.

Olivier wordt regelmatig gevraagd voor tenoraria's in onder meer de Matthäus-Passion van J.S. Bach en de Messiah van G.F. Händel. In december 2025 was hij te horen in Bachs Hohe Messe. Op het operapodium vertolkte hij onder andere de rol van Aeneas in Purcells Dido and Aeneas, in samenwerking met het Luthers Bach Ensemble. Daarnaast zong hij de rollen van Oronte in Händels Alcina en Monostatos in Mozarts Die Zauberflöte.

In 2024 won hij zowel de Eerste Prijs als de Publieksprijs tijdens de regiofinale van het Prinses Christina Concours en zong hij in de Nederlandse Nationale Halve Finale. Afgelopen zomer bereikte hij als jongste deelnemer de finale van het Cesti Alte Musik zangconcours in Innsbruck, dat in het teken stond van barokopera.

In de zomer van 2026 zal hij de rol van Kolja vertolken in de gelijknamige opera van Bob Zimmerman, met een libretto van Arthur Japin. De muzikale leiding is in handen van dirigent Roel Vogel en de regie wordt verzorgd door Jeroen Cardozo.

Naast het zingen heeft Olivier een grote passie voor roeien, en verder beoefent hij ook squash en voetbal.

Joris van Baar

Bas

“Joris van Baar weet met zijn prachtige bas-bariton echt te raken” (Theaterkrant). Joris van Baar zong recent in wereldpremières van *Piratenkoningin* (Krüs) bij de Nederlandse Reisopera, *Animal Farm* (A. Raskatov) en *De theorie van alles* (C. Metselaar), beide bij De Nationale Opera. Hij zong bij Holland Opera in *Koekjes* (N. Idelenburg), *Bluebeard* (C. Meijering), *Kersentuin* (N. Idelenburg) en *Divorce of Figaro* (W.A. Mozart & N. Idelenburg), waarover NRC schreef: “een echte Figaro, gewiekt en vitaal”. De pers roemde ook zijn vertolking van Christus (*Matthäus-Passion*) met het Luthers Bach Ensemble: “het was de vleesgeworden kwetsbaarheid” (Dagblad van het Noorden). Zijn repertoire omvat zowel lied en oratorium als opera, met rollen als Zuniga (*Carmen*), Colline (*La Bohème*), Hobson (*Peter Grimes*) en Publio (*La clemenza di Tito*). Na een vooropleiding muziektheater aan Fontys Hogeschool voor de Kunsten in Tilburg studeerde hij verder aan het Conservatorium van Amsterdam, waar hij in 2021 zijn masterdiploma met onderscheiding behaalde.

Robert Koolstra continuo (orgel)

Robert Koolstra studeerde orgel en klavecimbel aan het Noord Nederlands Conservatorium en kreeg daarna een studiebeurs voor zijn postgraduate degree aan de Guildhall School of Music and Drama in Londen. Hij speelde continuo in diverse ensembles en maakte concertreizen naar Europa, Azië en Amerika.

Als solist is hij regelmatig te horen op orgel en klavecimbel. Hij verleende medewerking aan verschillende tv- en radio-opnames.

Als artistiek adviseur en continuospeler is hij verbonden aan het koor en barokorkest van het Luthers Bach Ensemble. Onlangs soleerde hij onder de leiding van Ton Koopman met het Luthers Bach Ensemble in het klavecimbelconcert F-dur van J.S. Bach.

In 2008-2009 was hij hoofdvakdocent en hoofd van de afdeling klassiek aan het conservatorium in Chennai (India) op uitnodiging van dubbele Oscarwinnaar A.R.Rahman. Daarna werkte hij als kammersmusicus en docent in Montreal (Canada).

Hij organiseerde klavecimbelfestivals in Groningen waar hij de afgelopen jaren integraal alle Partita's, de Engelse Suites en het Wohltemperiertes Klavier van J.S. Bach uitvoerde. In het voorjaar van 2017 voerde het Luthers Bach Ensemble een nieuwe reconstructie uit van de Markus-Passion van Bach (1744), samengesteld door Robert Koolstra op basis van bestaande cantates van Bach en voorzien van nieuwe, door Koolstra geschreven recitatieven. Als organist is hij verbonden aan de Remonstrantse gemeente in Groningen.

Tomoe Badiarova aanvoerder

Tomoe geniet een veelzijdige carrière als solist, kamermusicus en orkestleider in repertoire van vroeg Barok tot laat Romantiek.

Ze werd in 2015 aangesteld als concertmeester van het Bremer Barockorchester en met hen nam ze in 2019 als soliste een cd op met het vioolconcert van J.S. Bach (BWV 1052R).

Van 2012 tot 2017 maakte Tomoe deel uit van het Den Haag Piano Kwintet dat in 2011 winnaar was van het Van Wassenaer Concours. Met het ensemble Les Esprits Animaux, dat Tomoe oprichtte, trad ze overal in Europa op en ook in Japan. Met haar als 1ste violist, wist dit Ensemble op het Van Wassenaer concours 2016 alle 4 prijzen in de wacht te slepen wat tot dan toe nog nooit voorgekomen was! In 2021 werd ze gevraagd als concertmeester orkest 2 in de Matthäus Passion met het Amsterdam Baroque Orchestra.

Met sopraan-actrice Laila Cathleen en Ensemble Postscript voerde ze in 2021 het melodrama Proserpina van Goethe en Carl Eberwein uit op het Festival Oude Muziek Utrecht.

Ze treedt niet alleen met de viool op, maar ook met altviool en violoncello da spalla. In 2019 nam ze met het Ensemble Los Temperamentos, gespecialiseerd in Latijnsamerikaanse Barok, een cd op met o.a. de violoncello da spalla (Entre Dos Tiempos). Met het Bremer Barockorchester zette ze een altvioolconcert van Telemann op cd en met Collegium Musicum als altviolist 'Die Kunst der Fuge' van Bach.

Als solist of concertmeester heeft ze samengewerkt met veel orkesten waaronder La Petite Bande, Apollo Ensemble, Ensemble Cordevento, Collegium Vocale Gent, PRJCT Amsterdam.

Ze studeerde moderne viool aan de Toho Music University in Japan en barokviool aan het Koninklijk Conservatorium Den Haag.

Haar viool werd gebouwd door (echtgenoot) Dmitry Badiarov in 2011.

Tymen Jan Bronda

artistiek leider

Tymen Jan Bronda is organist, initiator, artistiek leider en dirigent van het door hem in 2006 opgerichte Luthers Bach Ensemble. Hij kreeg zijn eerste orgellessen toen hij zeven jaar was. Na een aantal jaren les te hebben gehad van Piet Wiersma ging hij orgel studeren aan het conservatorium Groningen bij Johan Beeftink en Theo Jellema. Aan het conservatorium van Zwolle behaalde hij zijn diploma kerkmuziek. In 2009 werd zijn orgelstudie bij Reitze Smits, aan de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, voltooid met de titel Master of Music.

Tymen Jan werd in 2001 cantor-organist van de Lutherse Gemeente te Groningen en organiseerde in deze kerk de serie 'Orgel Anders' (crossover concerten in orgelland). Daarnaast speelt hij een belangrijke rol bij de Bachcantates die er ten gehore worden gebracht. Als docent Kerkmuziek is hij verbonden aan de opleiding Kerkmuziek Noord-Nederland van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN). Als dirigent is hij verder verbonden aan kamerkoor Tiraña uit Groningen.

In 2012 nam Tymen Jan het initiatief tot een actie voor reconstructie van het voormalige Schnitgerorgel (1699/1717) van de Lutherse kerk in Groningen. Het klinkende resultaat van deze succesvolle actie, het door Bernhardt Edskes gebouwde barokorgel, kon in 2017 in gebruik worden genomen. Zo herleeft in de Lutherse kerk in Groningen een historische praktijk waarin bij de uitvoering van Bach-cantates het orgel als continuo-instrument wordt ingezet. Het is een interessante ontwikkeling die in de barokke uitvoeringspraktijk internationaal de aandacht trekt.

Tijdens de coronaperiode is de cantatecyclus Membra Jesu Nostri opgenomen. Ook nam Tymen Jan in deze tijd een nieuwe cd op bij het nieuwe barokke continuo-orgel van Bernhardt Edskes, samen met Robert Kuizenga en Mike Fentross.

Barokorkest

Tomoe Badiarova
Luca Alfonso Rizzello
Bob Smith
Evan Buttar
Maggie Urquhart
Robert Koolstra
Eva Harmuthova
Daniel Scott
Bernat Gili Díaz

viool
altviool
gamba
gamba
violone
continuo (orgel)
blokfluit
blokfluit
fagot

Kleinkoor

Sopranen

Joske van der Hoeven
Antje van der Tak
Sanne Brederoo
Trix Hiemstra

Alten

Marieke Bouma
Suzanne de Vries
Eleanor Hyde
Gerben Bos

Tenoren

Gerard Boukes
Gosse van den Berg
Olivier Kemler

Bassen

Luuk Dijkhuis
David Moolenaar
Jaap de Wilde

Over het Luthers Bach Ensemble

Het Luthers Bach Ensemble werd in 2006 opgericht vanuit de wens meer Bachcantates ten gehore te brengen op basis van de authentieke uitvoeringspraktijk.

In de afgelopen jaren wist het LBE een kern van buitengewoon goede instrumentalisten aan te trekken. Het LBE stelt zich ten doel het publiek te betrekken bij de emotionele rijkdom en intense dramatiek van de barokmuziek, bijvoorbeeld door scenische uitvoeringen. Dat sluit aan bij de opvattingen uit de tijd van Bach dat muziek via de emotie inzicht verschaft in de essentiële aspecten van het leven.

Het LBE is letterlijk en figuurlijk gevestigd in de Lutherse Kerk in Groningen. Het gebouw aan de Haddingestraat heeft zich de afgelopen jaren ontwikkeld tot een belangrijk podium voor kleinere ensembles en kamermuziek. Daarnaast speelt het LBE op verschillende podia in Noord-Nederland, in de rest van Nederland en in Duitsland. De komst van het nieuwe Schnitgerorgel in 2017 is een belangrijke impuls voor muziekuitsvoeringen in combinatie met dit orgel, een voor Nederland unieke combinatie.

Het LBE is een Algemeen Nut Beogende Instelling.

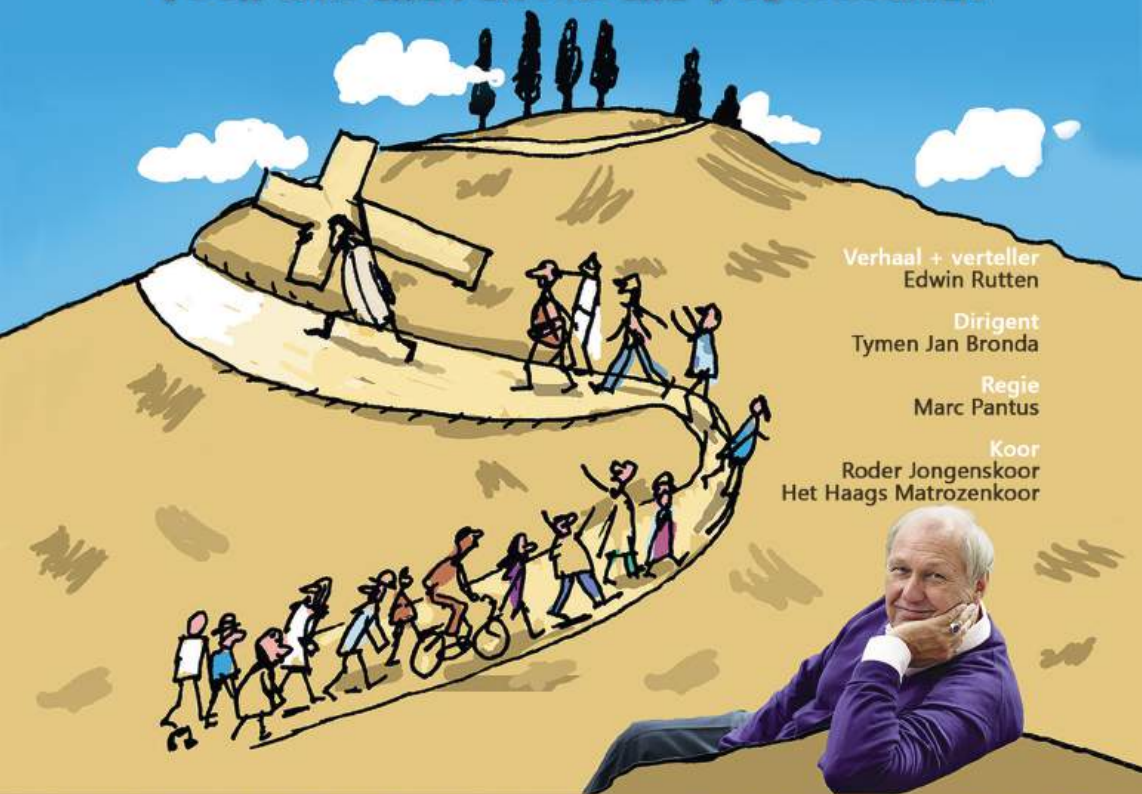
Familieconcert

vanaf
8 jaar

MATTHEUS PASSIE

J.S. BACH

VOOR KINDEREN EN ANDERE VOLWASSENEN

Verhaal + verteller
Edwin Rutten

Dirigent
Tymen Jan Bronda

Regie
Marc Pantus

Koor
Roder Jongenskoor
Het Haags Matrozenkoor

LUTHERS BACH ENSEMBLE

IN COPRODUCTIE MET NOORD NEDERLANDS ORKEST EN GRONINGER KERKEN

GRONINGEN VR 6 MRT 16:00 & 19:00

AKERK

NUNSPEET ZA 7 MRT 16:00 & 19:00

DRIESTWEGKERK

LEIDEN ZA 21 MRT 15:00 & 19:00

PIETERSKERK

info & kaarten via luthersbachensemble.nl

Gunstraad groningen

LDF

Akerk

PIETERS
KERK
LEIDEN

Van den Broek
Lohman Fonds
Nunspeet

Matthäus-Passion (semi-scenisch)

donderdag 12 maart
vrijdag 13 maart
zaterdag 14 maart
zondag 15 maart
dinsdag 17 maart

19:30 Koepelkerk Smilde
19:30 Martinikerk Groningen
19:30 Grote Kerk Harderwijk
15:00 Martinikerk Doesburg
19.30 Grote of Martinikerk Sneek

programma

In 2026 opnieuw de voor Nederland unieke semi-scenische Matthäus Passion. Door het Dagblad van het Noorden uitgeroepen tot 'Beste Klassieke Muziekuitvoering 2022' en in 2023 bekroond met vijf sterren in Dagblad Trouw. In deze semi-scenische Matthäus zingen de solisten en het koor alles uit het hoofd. Het maakt dat de interactie tussen de zangers onderling en met het publiek groter wordt. Gebaren en bewegingen onderstrepen het drama van de passie. Het Luthers Bach Ensemble is het enige muziekgezelschap in Nederland dat de Matthäus op deze manier uitvoert. De regie voor deze productie ligt net als voorheen in handen van Marc Pantus. 'Mijn doel is om via het intense begrip van de muzikale en literaire tekst van de Matthäus het stuk te ontdoen van haar aureool. Er moet voor gezorgd worden dat het stuk nu, op dit moment, voor ons iets te betekenen heeft.'

uitvoerenden

Luthers Bach Ensemble (kleinkoor, solisten & barokorkest)
o.l.v. Marc Pantus (regie & artistieke leiding)
Roder Jongenskoor | Nils Giebelhausen (Evangelist) | Berend Eijkhout (Christus)
Kristen Witmer (sopraan) | David van Laar (altus) | Olivier Kemler (tenor) | Drew Santini (bas)

Betoverende barok

zondag 19 april
vrijdag 8 mei

14:00 Winsinghhof Roden
20:00 Museum Helmantel Westeremden

programma

Laat u meeslepen door de schitterende klanken van Bach, Händel en Telemann tijdens dit betoverende programma van het LBE!

Geniet van Händels sprankelende Concerto Grosso, Bachs iconische Cello Suite nr. 1 en ontroerende aria's van Händel en Telemann, vertolkt door een countertenor en begeleid door barokorkest van het LBE. Dan volgt een zeldzaam uitgevoerd Concert voor twee orgels & orkest in C en de diep ontroerende altcantate 'Gott soll allein mein Herze haben'. Met een bezetting van countertenor, strijkers, hobo's, orgel & klavecimbel belooft dit een avond of middag vol muzikale pracht te worden.

uitvoerenden

Luthers Bach Ensemble (soli & barokorkest) o.l.v. Tymen Jan Bronda
Robert Kuizenga (countertenor)

Dido & Aeneas

donderdag 11 juni
vrijdag 12 juni
zaterdag 13 juni

Martinikerk Groningen
Koepelkerk Smilde
Grote kerk Leeuwarden

Messiah

december 2026

programma

George Frideric Handel, Messiah HWV 56

uitvoerenden

Luthers Bach Ensemble (kleinkoor, solisten & barokorkest) o.l.v. Tymen Jan Bronda
Viola Blache (sopraan) | Robert Kuizenga (countertenor) | Olivier Kemler (tenor) | David Greco (bas)

BETOVERENDE BAROK

HANDEL VERSUS BACH

LUTHERS BACH ENSEMBLE

Robert Kuizenga (countertenor) & barokorkest o.l.v. Tymen Jan Bronda

RODEN

ZO 19 apr 14:00

Winsinghof

WESTEREMDEN

VR 8 mei 20:00

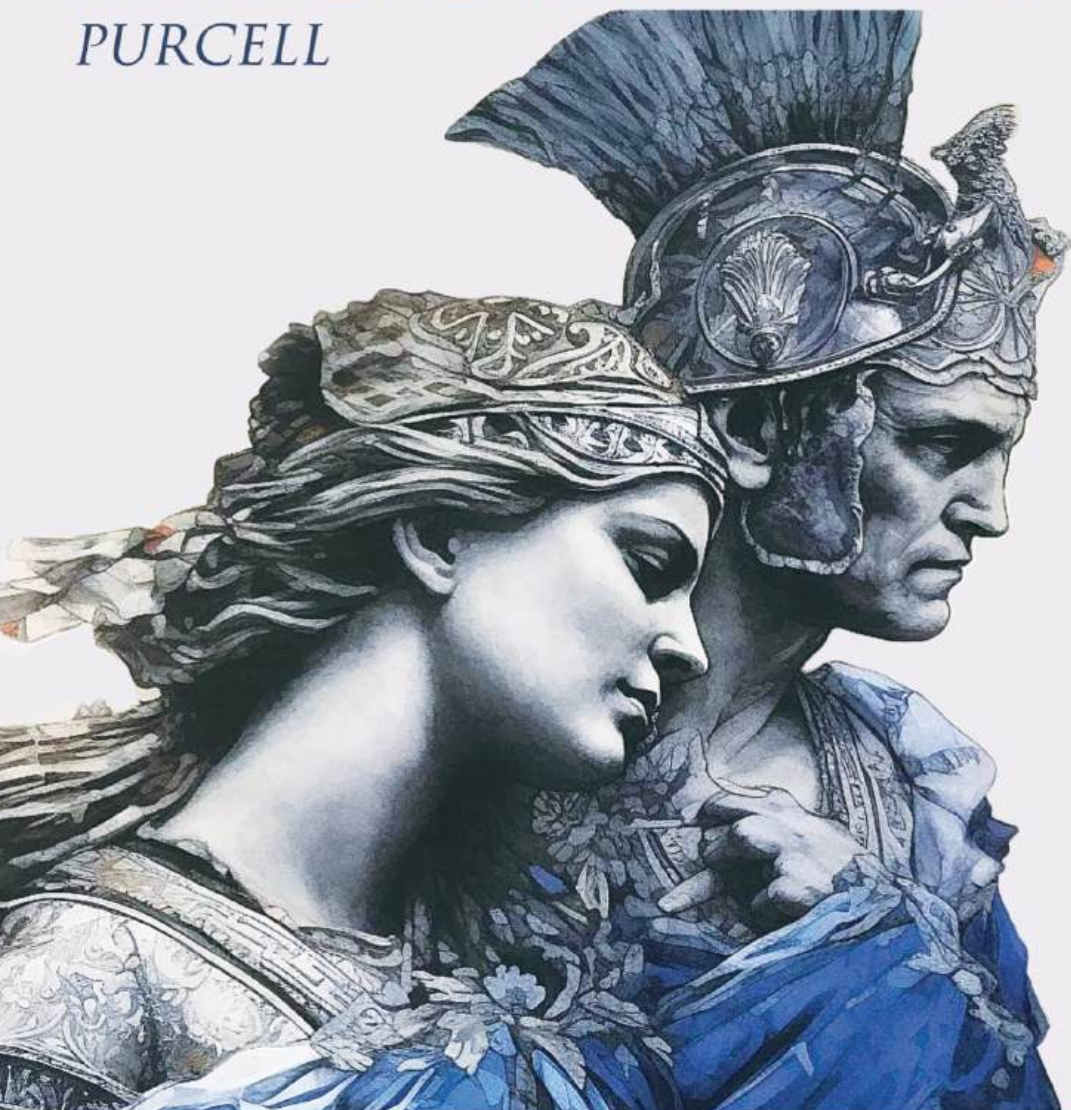
Museum Helmantel

tickets aan de deur of via www.luthersbachensemble.nl

OPERA DIDO & AENEAS

PURCELL

LUTHERS BACH ENSEMBLE

GRONINGEN

DO 11 juni 2026

Martinikerk

SMILDE

VR 12 juni 2026

Koepelkerk

LEEUWARDEN

ZA 13 juni 2026

Grote Kerk

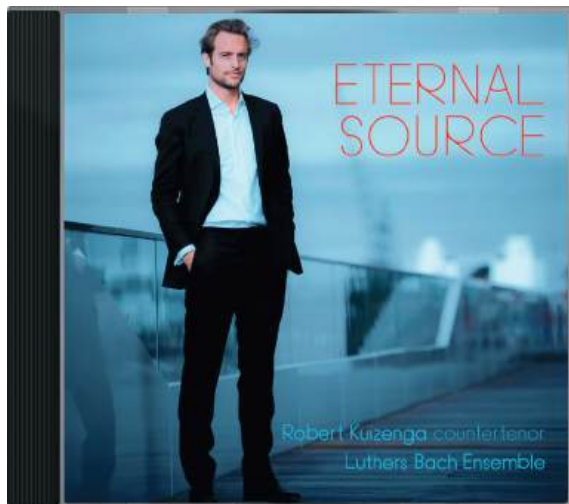
tickets: aan de deur of via www.luthersbachensemble.nl

LDF

Eternal Source

Deze cd is verkrijgbaar tijdens de concerten of te bestellen via de website: luthersbachensemble.nl

Prijs: € 10,- (excl. € 2,50 verzendkosten)

Via de website is het album tevens verkrijgbaar in digitaal formaat, als: FLAC 96kHz/24-bit

DAGBLAD VAN HET NOORDEN

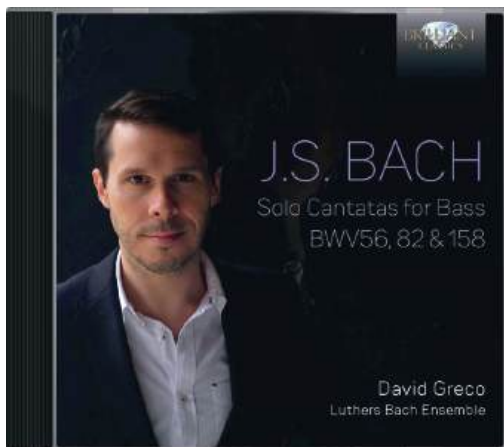
Luthers Bach Ensemble, Robert Kuizenga: *Eternal source*

★★★★☆

Het Luthers Bach Ensemble uit Groningen heeft een cd gemaakt waarop zanger Robert Kuizenga de hoofdrol vervult. De countertenor noemt het album in het tekstboekje 'een ode aan mijn jongenskoor-tijd met Bouwe Dijkstra'. Hij is namelijk muzikaal opgegroeid in het Roder Jongenskoor. *Eternal source* bevat een gevarieerde en kleurrijke verzameling barokmuziek (Handel, Purcell, Bach, Byrd, Telemann, Vivaldi), met fraaie bijdragen van drie LBE-musici: Bruno Fernandes (trompet), Mike Fentross (luit) en artistiek leider Tymen Jan Bronda (spinet en orgel). Het is toch vooral Kuizenga's prachtige stem die de aandacht trekt. Mannelijke altten willen nog wel eens hard en scherp klinken, maar bij Kuizenga tref je louter soepele zachtheid aan: een zekere breekbaarheid, die de schijn van imperfectie suggereert. Juist de kwetsbaarheid vormt Kuizenga's grote kracht waarmee hij je recht in de ziel treft. Geweldige zanger, prachtig album.

JOB VAN SCHAIK

Drie solocantates van Bach

'De muziek van Bach past David Greco als een handschoen. Zijn stem, warm en diep, is ideaal voor de Christuspartijen in Bachs passies. Die diepte komt hier met name tot uiting in de aria 'Schlummert ein, ihr matten Augen' uit cantate (BWV 82) en wordt nog versterkt door het Schnitgerorgel. Dat heeft hier dan wel niet echt een solopartij maar het voegt als continuo-instrument een belangrijke kleur toe aan het klein bezette ensemble.' (Marcel Bijlo in *Klassieke Zaken*)

Deze cd is verkrijgbaar tijdens de concerten of te bestellen via de website: luthersbachensemble.nl
Prijs: € 10,- (excl. € 2,50 verzendkosten)

Via de website is het album tevens verkrijgbaar in digitaal formaat, als: FLAC 96kHz/24-bit

Wij zoeken Vrienden en Gulle Gevers

Uw steun voor langere tijd is onmisbaar. Willen wij op langere termijn de bewezen kwaliteit behouden en daarnaast die prachtige programma's kunnen uitvoeren, dan kunnen wij dat niet alleen. Is dit wat voor u? Stuur dan een email naar secretariaat@luthersbachensemble.nl en wij handelen graag de zakelijke kant voor u af.

U bent al **Vriend** van het LBE vanaf €50 per jaar; u krijgt dan korting op twee kaarten per concert, gereserveerde 2e rang plaatsen, persoonlijk ontvangst bij de concerten, een gratis pauzedrankje en programmaboekje. Daarnaast ontvangt u regelmatig een nieuwsbrief en bent u als eerste op de hoogte van aanstaande concerten en ander nieuws over het LBE.

Wordt u **Gulle Gever**? Dat kan vanaf €250,00 per jaar voor een periode van minimaal 5 jaar. U ontvangt 1e rang vrijkaarten (aantal is afhankelijk van uw jaarlijkse bijdrage), korting op kaarten, gereserveerde 1e rang plaatsen, persoonlijk ontvangst bij de concerten, een gratis pauzedrankje en programmaboekje.

Daarnaast ontvangt ook u regelmatig een nieuwsbrief en bent u als eerste op de hoogte van aanstaande concerten en ander nieuws over het LBE.

Jaarlijkse bijdrage	Vrijkaarten
€250	2 per jaar
€500	6 per jaar
€1000	2 per concertreeks

Een periodieke gift leidt tot een groter belastingvoordeel dan een eenmalige gift. Als u minimaal vijf jaar jaarlijks een periodieke gift geeft, is de niet-afrekbare drempel niet van toepassing en geldt zelfs geen maximum aan uw afrekbare gift. (Deze gelden wel voor een eenmalige gift.)

U hebt een simpele overeenkomst nodig om beroep te kunnen doen op de belastingvoordelen van een periodieke gift.

WORD VRIEND VAN HET LBE EN SCAN DEZE QR CODE!

Colofon

Floormanagers: Titia Patberg (coördinatie), Annelies Berends, Geetje Hoorntje, Hester de Ruiter,

Hilde Mollema, Ite Harm Meerveld, Janneke Pennink, Jikke Barwegen, Rika Bos, Roelie Karsijns

Podiumcrew: Oege Mollema, Ite Harm Meerveld, Marcel Wierda, Nick Smit, Jan Bos, Bartjan Pennink

Coördinatie kassa: Bernard van Reemst

Fotografie: Dasha Vinogradova

Geluidsopnames: Jan Willem van Willigen

Teksten: Ton Kee, Tymen Jan Bronda

Vertaling: Abraham Wierenga, Wim Vroon, Ria van Hengel

Redactie: Agnes de Wit

Ontwerp: Guus van Nunen - gemakpc.nl

Met dank aan: het kassa-en cateringteam en de gastgezinnen

Voor meer informatie en het laatste nieuws, kijk op onze website www.luthersbachensemble.nl

Het LBE is te vinden op sociale media

Stichting LUTHERS BACH ENSEMBLE te Groningen
Postadres p/a Haddingestraat 19a 9711 KB GRONINGEN
e-mailadres info@luthersbachensemble.nl
IBAN NL70INGB0002878593 / BIC INGBNL2A
t.n.v. stichting Luthers Bach Ensemble Groningen
Kamer van Koophandel 02096248 ANBI nr. 65004

Wilt u zich aanmelden voor de nieuwsbrief? Scan deze QR-code:

Of email naar: secretariaat@luthersbachensemble.nl

Management

Artistic Director (artistiek leider)

Tymen Jan Bronda

info@luthersbachensemble.nl

0031 6 27035682

Managing Director (zakelijk leider)

Erik Verbeek

zakelijkleider@luthersbachensemble.nl

0031 6209882205

Impresario

Luigi Alfredo Orsini

klassiek@tripleagency.nl

Producer: Titia Patberg

producer@luthersbachensemble.nl

0031 6 11148862

Fundraiser: Wilma Seijbel

PR: Monique van Amerongen

Bestuur

Leendert Klaassen (voorzitter)

Jikke Barwegen (secretaris)

Jan van Doorn (financiën)

Titia Siekmans (algemeen bestuurslid)

Heiko Kuipers (algemeen bestuurslid)

Raad van toezicht

Jan Willem van Willigen

Karel Knoll

Jan Hendrik Kuiper

Choir Manager LBE: Gerben Bos

Inspicient: Ite-Harm Meerveld

Podium: Oege Mollema (coördinatie)

MATTHÄUS PASSION

(semi-scenisch)

'Bachs grote passie komt
dichterbij dan ooit'

Trouw

LUTHERS BACH ENSEMBLE

kleinkoor, solisten & barokorkest o.l.v. **Marc Pantus** (regie & artistieke leiding)

Roder Jongenskoor | Nils Giebelhausen (Evangelist) | Berend Eijkhout (Christus)

Kristen Witmer (sopraan) | David van Laar (altus) | Olivier Kemler (tenor) | Drew Santini (bas)

SMILDE	DO 12 mrt 19:30	Koepelkerk
GRONINGEN	VR 13 mrt 19:30	Martinikerk
HARDERWIJK	ZA 14 mrt 19:30	Grote kerk
DOESBURG	ZO 15 mrt 15:00	Martinikerk
SNEEK	DI 17 mrt 19:30	Grote of Martinikerk

tickets aan de deur of via www.luthersbachensemble.nl

Quintessens groningers

LDF

Stadsmusiek Fryslân

provincie Drenthe

Stadsmusiek Fryslân

GRUYT RIEK
HARDERWIJK

Martinikerk

